

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมอันประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาจัดทำกรอบแนวคิดและสมมติฐานการวิจัยโดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย

ความหมายของขยะมูลฝอย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ.2525 กล่าวว่า “มูลฝอย” หมายถึง เศษสิ่งของที่ทิ้งแล้ว หยากเยื่อ และ “ขยะ” หมายถึง หยากเยื่อ มูลฝอย ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายที่เหมือนกัน

พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ.2484 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ.2497 ได้ให้คำจำกัดความและความหมายของคำว่า “มูลฝอย” หมายถึง เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหารเศษสินค้าถ้ามูลสัตว์ และซากสัตว์รวมถึงวัตถุอื่นใด ซึ่งเก็บกวาดจากถนน ตลาดที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่นๆ

พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ให้คำจำกัดความ มูลฝอย หมายถึง เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า ถุงพลาสติกภาชนะกล่องใส่อาหาร ถัง มูลสัตว์หรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงวัตถุอื่นใดที่เก็บกวาดได้จากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น ๆ (กรมอนามัย, 2541: 2)

ในทางวิชาการจะใช้คำว่า “มูลฝอย , ขยะมูลฝอย” (Refuse, Solid Waste) หมายถึงของเสียหรือบรรดาสิ่งของที่ไม่ต้องการใช้แล้ว ส่วนใหญ่เป็นของแข็ง แต่อาจมีน้ำหรือความชื้นปนมาด้วยจำนวนหนึ่ง รวมถึงถัง ซากสัตว์ มูลสัตว์ ฟันละออง และเศษวัตถุที่ทิ้งแล้วจากบ้านเรือนที่พักอาศัย สถานที่ต่างๆ รวมถึงสถานที่สาธารณะ ตลาด และโรงงานอุตสาหกรรมยกเว้น อูจจาระและปัสสาวะของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งปฏิภูลที่ต้องการเก็บและการกำจัดที่แตกต่างออกไป (พิทักษ์ กาญจนะ, 2550: 26) และ ขยะมูลฝอย คือ ของเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตและกระบวนการบริโภคซึ่งเป็นปัญหาของโลกสมัยใหม่ โดยเฉพาะประเทศหรือเมืองที่กำลังเจริญเติบโตตามกระแสทุนนิยมและบริโภคนิยมในปัจจุบันปัญหาขยะเกิดขึ้นมาพร้อมกับอัตราความก้าวหน้าทางสังคมและเทคโนโลยีและลักษณะอัตราการเพิ่มของประชากรที่มีจำนวนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ศรัทธาธิป มาประสพ, 2551: 217)

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ให้คำจำกัดความของคำว่า ของเสีย หมายความว่า มูลฝอย สิ่งปฏิภูล น้ำเสีย อากาศเสีย มลสารหรือวัตถุอันตรายอื่นใด ซึ่งถูกปล่อยทิ้งหรือมีที่มาจากแหล่งกำเนิดมลพิษ รวมทั้งกากตะกอนหรือสิ่งตกค้างจากสิ่งเหล่านั้น ที่อยู่ในสภาพของแข็งของเหลวหรือก๊าซในทางวิชาการจะใช้คำว่า มูลฝอยซึ่งหมายถึง บรรดาสิ่งของที่ไม่

ต้องการใช้แล้วซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นของแข็งจะเน่าเปื่อยหรือไม่ก็ตามรวมตลอดถึงแก้ว ซากสัตว์ มูลสัตว์ ฝุ่นละออง และเศษวัตถุที่ทิ้งแล้วจากบ้านเรือน ที่พักอาศัยสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงสถานที่สาธารณะ ตลาด และโรงงานอุตสาหกรรม ยกเว้น อุจจาระและปัสสาวะของมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งปฏิกูลวิธีจัดเก็บและกำจัด แตกต่างไปจากวิธีการจัดขยะมูลฝอย

1. ประเภทขยะมูลฝอย (Type of waste)

ประเภทของขยะมูลฝอย การแบ่งประเภทของขยะมูลฝอยนั้นเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น เนื่องจากขีดความสามารถในการกำจัด ทำลายหรือนำกลับมาเข้าสู่กระบวนการผลิตใหม่นั้นมีคุณสมบัติที่ต่างกันซึ่ง พัฒนา มูลพฤกษ์และธัญวัลย์ พิรุฬห์สิทธิ์ได้แบ่งขยะมูลฝอยออกตามลักษณะได้ 12 ลักษณะ ดังนี้ พัฒนา มูลพฤกษ์ (2546: 234-5) และ ธัญวัลย์ พิรุฬห์สิทธิ์ (2548: 17-18)

1.1 ขยะมูลฝอยสด หรือขยะมูลฝอยเปียก (Garbage) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่ประกอบด้วยสารอินทรีย์และความชื้นที่ค่อนข้างสูง ได้แก่ เศษอาหาร เศษผัก เศษเนื้อ เศษผลไม้ มูลฝอยประเภทนี้ทำให้เกิดการย่อยสลายได้เร็วซึ่งมูลฝอยสดหรือมูลฝอยเปียกจะมีกลิ่นเหม็นได้เร็วและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรคที่ติดอีกด้วย

1.2 ขยะมูลฝอยแห้ง (Rubbish) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่มีความชื้นต่ำ ได้แก่ เศษผ้า เศษยาง เศษรองเท้า กระดาษ เศษไม้ เป็นต้น ซึ่งขยะมูลฝอยประเภทนี้จะมีกลิ่นเหม็นต่ำและสามารถดีดไฟได้ง่ายแต่ยากต่อการย่อยสลาย

1.3 ขี้เถ้า (Ashes) หมายถึง เศษสิ่งตกค้างที่เกิดจากการเผาไหม้ของวัตถุติดไฟต่างๆ เช่น ถ้าจากการเผาไหม้ถ่านหินของโรงไฟฟ้า ถ้าจากการเผาต้นไม้พืชในแปลงเกษตร ถ้าจากการเผา มูลฝอยหรือเศษสิ่งตกค้างที่เกิดจากการสันดาปของเชื้อเพลิงต่าง ๆ โดยเฉพาะเชื้อเพลิงที่มีสถานะเป็นของแข็ง ซึ่งจะมีอนุภาคขนาดเล็กสามารถลอยไปในอากาศได้ไกล ซึ่งทำให้เกิดอันตรายต่อระบบทางเดินหายใจและก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศได้

1.4 ขยะมูลฝอยจากการเก็บกวาดถนน (Street Refuse) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่เกิดจากการกวาดถนนหรือสถานที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น เศษกระดาษ เศษหิน กิ่งไม้ เป็นต้น ซึ่งมูลฝอยประเภทนี้ส่วนมากจะอยู่ในรูปของของแข็งซึ่งจะไปอุดตันพวกท่อระบายน้ำหรือทางเดินน้ำได้ง่าย

1.5 ขยะมูลฝอยขนาดใหญ่ (Big Refuse) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่มีขนาดใหญ่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เสีย หรือเสื่อมสภาพ เช่น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น เป็นต้น

1.6 ซากรถยนต์ หรือยานพาหนะต่าง ๆ (Abandoned Vehicles) หมายถึง ซากหรือชิ้นส่วนรถเก่า ๆ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถจักรยานและส่วนประกอบทุกอย่างที่เสื่อมสภาพไม่สามารถใช้งานได้

1.7 ขยะมูลฝอยจากสิ่งก่อสร้างและรื้อถอน (Construction Refuse) หมายถึง เศษวัสดุสิ่งของ เช่น เศษคอนกรีต กระเบื้อง เศษไม้ ซึ่งเป็นของเหลือทิ้งจากการก่อสร้างตกแต่ง ซ่อมแซมอาคารหรือสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ

1.8 ขยะมูลฝอยอุตสาหกรรม (Industrial Refuse) หมายถึง วัสดุใด ๆที่เหลือทิ้งจากปัจจัยการผลิต รวมถึงของเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมนั้น ๆ ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียต่อโรงงานและชุมชนบริเวณรอบ ๆ เช่น กากของเสีย น้ำเสีย และอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความรำคาญและเป็นอันตราย

1.9 ขยะมูลฝอยจากการเกษตรกรรมและสัตว์เลี้ยง (Agricultural and Animal Waste) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่เกิดจากกิจกรรมทางเกษตร ได้แก่ การทำนา ทำไร่ ทำสวน การประมง การป่าไม้ มูลฝอยมูลประเภทนี้ ได้แก่ มูลสัตว์ เศษหญ้า เศษอาหารสัตว์ ซากภาชนะบรรจุสารเคมีปราบศัตรูพืช เป็นต้น

1.10 ขยะมูลฝอยจากการบำบัดน้ำเสีย (Sewage Treatment Residues) หมายถึง ของแข็งหรือตะกอนที่แยกจากน้ำในกระบวนการบำบัดน้ำเสีย เช่น ตะกอนจากถังกรอง

1.11 ขยะมูลฝอยจากซากสัตว์ (Dead Animal) หมายถึง สัตว์ที่ตายแล้ว ซากสัตว์เหล่านี้เน่าเปื่อยง่าย เช่น กระจูด กว ซาก หนังก เป็นต้น

1.12 ขยะมูลฝอยพิเศษ (Special Waste) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่ต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษเนื่องจากมีความเป็นอันตรายสูง เช่น ขยะมูลฝอยที่เกิดจากกิจกรรมภายในโรงพยาบาล ขยะมูลฝอยติดเชื้อ ซึ่งมีความยุ่งยากต่อการบำบัดและกำจัดเนื่องจากต้องใช้เทคนิคค่อนข้างสูงและต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างมาก

2. ปริมาณของขยะมูลฝอย (Quantity of Solid waste)

ปริมาณของขยะมูลฝอยนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่างซึ่งปริมาณขยะมากหรือน้อยนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ดังนั้น หลายหน่วยงานจึงมีการบันทึกการจัดเก็บขยะในแต่ละวันหรือแต่ละเดือนแล้วแต่การจัดการขององค์กร ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของปริมาณขยะมูลฝอยมี ดังนี้ (นฤตม แป้นเจริญ, 2549 : 18)

2.1 ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น (Geographical Location) หมายถึง สถานที่ ต่างกัน ทำให้ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นต่างกัน เช่น สถานที่ตั้งอยู่ริมทะเล มักพบเศษปลาเศษเปลือกหอยได้มาก

2.2 ความหนาแน่นของประชากร (Population Density) บริเวณที่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่น จะมีปริมาณขยะมูลฝอยมากกว่าบริเวณที่มีผู้อยู่อาศัยน้อย

2.3 ฤดูกาล (Season) ฤดูกาลมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณขยะมูลฝอยมาก เช่น ฤดูกาลที่มีผลไม้ ปริมาณขยะมูลฝอยจำพวกเปลือกและผลไม้จะมาก เพราะเหลือจากการบริโภคของประชาชน และยิ่งหากราคาผลไม้ในปีนั้นๆ มีราคาถูกลง จะทำให้มีเปลือกผลไม้และเศษผลไม้เหลือทิ้งในปีนั้นๆ มากขึ้น

2.4 อุปนิสัยของประชาชนในชุมชน (Habit of People in Community) อุปนิสัยของประชาชนในชุมชนที่มีอุปนิสัยรักความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย จะมีปริมาณมูลฝอยในการเก็บขนมากกว่าประชาชนที่มีอุปนิสัยไม่รักความเป็นระเบียบ ซึ่งจะทิ้งขยะมูลฝอยกระจัดกระจายไม่รวบรวมเป็นที่เป็นทาง ปริมาณมูลฝอยในการเก็บขนจึงน้อย แต่จะพบตามถนน แม่น้ำลำคลองที่สาธารณะ เป็นต้น

2.5 สภาวะทางเศรษฐกิจ (Economic Status) ชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีย่อมมีกำลังซื้อสินค้าสูงกว่าชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ทำให้มีปริมาณขยะมูลฝอยมากกว่า

2.6 การบริการเก็บรวบรวมและกำจัดขยะมูลฝอย (Collection Services and Disposal -Methods) องค์ประกอบนี้มีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณขยะมูลฝอย หากการบริการเก็บขนดีประชาชนก็จะนำมูลฝอยออกมากำจัด ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยสูงขึ้น แต่ถ้าบริการเก็บขนขยะมูลฝอยไม่สม่ำเสมอ ประชาชนก็ไม่กล้านำขยะมูลฝอยออกมาทิ้ง ปริมาณขยะมูลฝอยก็น้อยลง

2.7 กฎหมายข้อบังคับและความร่วมมือของประชาชน (Law and People Participation) การบังคับใช้กฎหมายและความร่วมมือของประชาชน มีส่วนทำให้ปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้นลดลง

3. ปัญหาของขยะมูลฝอย (The problem of solid waste)

ปัญหาที่เกิดจากขยะมูลฝอยมีทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งล้วนแล้วสร้างความเสียหายให้แก่มนุษย์และสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ ซึ่งผลกระทบหรือความเสียหายที่ได้รับนั้นขึ้นอยู่กับชนิด ปริมาณ และรูปแบบของปัญหาจากขยะมูลฝอย ซึ่งแบ่งปัญหาไว้ 5 ด้านดังนี้ (เวชมนต์ แสนโคตร, 2550: 13-14)

3.1 ปัญหากลิ่นเหม็นของขยะมูลฝอยมีตัวอย่างปรากฏให้เห็นชัดเจนในบริเวณที่กำจัดขยะมูลฝอยหลายแห่ง การกำจัดมูลฝอยที่ไม่ถูกหลักวิชาการจะสร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อาศัยอยู่ข้างเคียงเป็น อย่างยิ่ง นอกจากนี้อาจเกิดจากควันและละอองเถ้าถ่านต่าง ๆ ที่เกิดจากการเผาไหม้ของขยะมูลฝอยกองรวมทั้งการฟุ้งกระจายของฝุ่นละอองและเศษขยะชิ้นเล็ก ๆ ในบริเวณใกล้เคียง

3.2 ปัญหาแหล่งน้ำเน่าเสียจากการที่ขยะมูลฝอยมีอินทรีย์สารเน่าเปื่อยปะปนอยู่ เมื่อทิ้งลงแม่น้ำแล้วมีส่วนทำให้แหล่งน้ำนั้นเกิดการเน่าเสียขึ้น และทำให้เกิดอันตรายในการใช้น้ำเพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสัตว์น้ำ รวมทั้งผลเสียด้านความสวยงามและการใช้แหล่งน้ำเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ

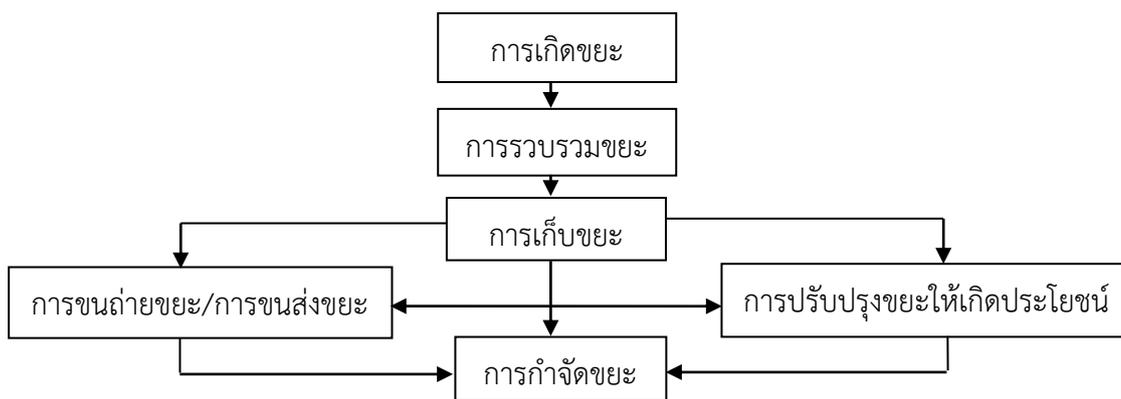
3.3 การสูญเสียเศรษฐกิจ ชุมชนจะต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บขนและกำจัดขยะมูลฝอย การกำจัดที่ไม่ถูกวิธียังส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจด้วย เช่น ทำให้เกิดไฟไหม้ทำลายทรัพย์สินและบ้านเรือน ทำให้แม่น้ำสกปรกเน่าเสียเป็นการทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บจากพิษขยะมูลฝอยจนต้องจ่ายค่ารักษาพยาบาลจำนวนมาก เป็นต้น

3.4 เป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคและสัตว์นำโรคต่าง ๆ เช่น หนู แมลงวัน หรือสัตว์เลื้อยคลานอื่น ๆ ซึ่งสัตว์พวกนี้เป็นพาหะนำโรคมาสู่คนได้ โรคภัยที่เกิดจากขยะมูลฝอย เช่น อหิวาตกโรค ไทฟอยด์ บิด พยาธิและพิษจากสารเคมีต่าง ๆ

3.5 ทำให้ชุมชนขาดความสะอาด สวยงามและเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นสาเหตุของการเสื่อมเสียชื่อเสียงในด้านความสวยงามของชุมชนและประเทศชาติ ส่งผลกระทบต่อการลงทุนด้านอุตสาหกรรมและเสียรายได้จากการท่องเที่ยวด้วย

4. การจัดการขยะมูลฝอย (Waste management)

การจัดการขยะมูลฝอยนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญเนื่องจากปริมาณขยะมูลฝอยและประเภทของขยะมูลฝอยที่แตกต่างกันนั้นมีผลต่อวิธีการกำจัดเป็นอย่างมากซึ่งการกำจัดขยะบางอย่างจำเป็นต้องนำเทคโนโลยีเข้าช่วยเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการจัดการขยะมูลฝอยจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการและขั้นตอนและวิธีการอย่างเป็นระบบเพื่อขีดความสามารถในการทำงานของเจ้าหน้าที่และการรองรับของสิ่งแวดล้อม ดังที่ พัชรี หอวิจิตร (2536: 10) ได้สร้างผังแสดงการไหลของระบบการกำจัดขยะมูลฝอยไว้ดังนี้

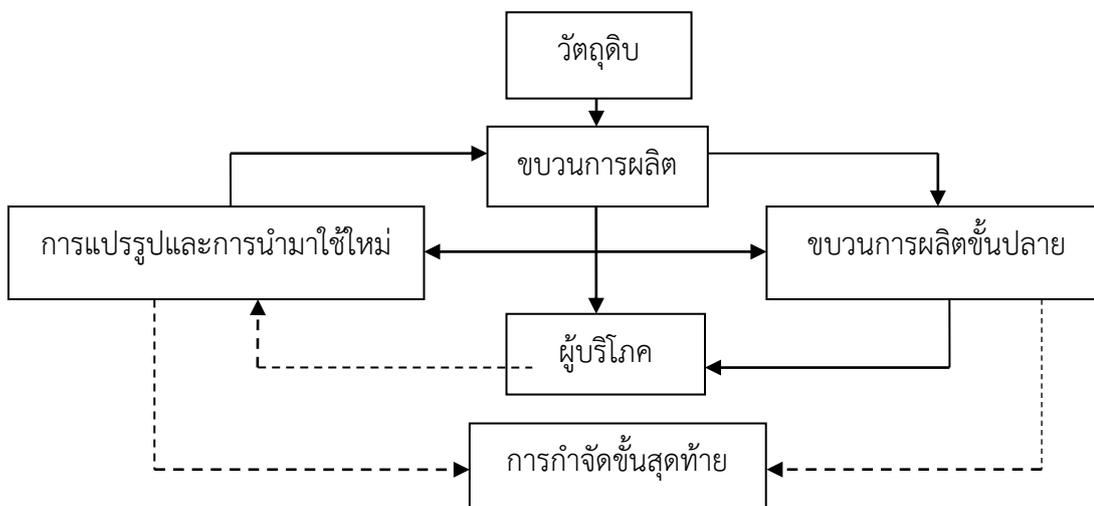

ภาพประกอบ 2.1 การไหลของระบบการจัดการขยะมูลฝอย
พัชรี หอวิจิตร (2536: 10)

จากภาพประกอบ 2.1 การไหลของระบบการจัดการขยะ มีองค์ประกอบที่ต้องนำมาพิจารณา 5 ประการ คือ

5. การเกิดขยะมูลฝอย (Solid Waste Generation)

การเกิดขยะมูลฝอยจะมาจากกิจกรรมต่างๆในชีวิตของมนุษย์ทั้งในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรมและจากการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ที่ไม่ใช้ประโยชน์แล้วต้องทิ้งไป ดังภาพประกอบที่ 2

————— = วัตถุดิบ ผลผลิตและวัตถุที่ถูกนำกลับมาใช้ใหม่
 - - - - - = ขยะ

ที่มา : พชรี หอวิจิตร (2536: 10)

ภาพประกอบ 2.2 การหมุนเวียนของวัตถุและขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในระบบ

6. การรวบรวมขยะมูลฝอย (Solid Waste Storage)

การรวบรวมขยะมูลฝอย หมายถึง การสะสมรวบรวมขยะมูลฝอยให้อยู่ในถังรองรับขยะมูลฝอยในสภาพสะสมรวมกองไว้ด้วยกันในภาชนะหรือเป็นแหล่งรวมขยะมูลฝอยเพื่อเก็บไว้รอการขนนำไปทิ้งหรือกำจัด ซึ่งการรวบรวมขยะมูลฝอยเป็นขั้นตอนที่สำคัญเนื่องจากเป็นการที่จะไม่ทำให้เกิดการกระจายของขยะมูลฝอยและสามารถจัดเก็บได้สะดวกขึ้นสำหรับเจ้าหน้าที่

6.1 การเก็บขยะมูลฝอย (Solid Waste Collection)

การเก็บขยะมูลฝอยไม่ได้หมายถึงแต่เพียงการเก็บขยะมูลฝอยจากแหล่งต่างๆ ที่ได้วางถังขยะมูลฝอยไว้เท่านั้น แต่รวมถึงการเก็บขนขยะมูลฝอย (Hauling) ไปยังสถานที่หรือแหล่งทิ้งขยะมูลฝอยที่สามารถเทขยะมูลฝอยออกจากถังขยะมูลฝอยเหลือถังเปล่า หรือขนถ่ายขยะมูลฝอยออกจากรถขนขยะมูลฝอยจนเหลือรถเปล่า เพื่อกลับไปขนขยะมูลฝอยต่อไป การขนถ่ายขยะมูลฝอยและการขนส่งขยะมูลฝอย (Transfer and Transport) การขนถ่ายขยะมูลฝอยไปยังยังสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

6.1.1 การขนถ่ายขยะมูลฝอยจากจุดเก็บขยะมูลฝอย (Point of Collection)

6.1.2 การขนส่งขยะมูลฝอยในเส้นทางประจำหรืองานขยะมูลฝอยประจำวัน (Routine Route)

6.2 การปรับปรุงขยะมูลฝอยให้เกิดประโยชน์ (Processing and Recovery) การนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ มี 4 วิธี คือ

6.2.1 วิธีใช้เป็นพลังงานความร้อน

6.2.2 วิธีการหมักทำปุ๋ย

6.2.3 วิธีใช้เป็นเชื้อเพลิง

6.2.4 วิธีคัดแยกวัสดุกลับมาใช้ใหม่

สำหรับการแก้ปัญหาขยะมูลฝอยนั้นได้มีหลายประเทศหันมาใช้วิธีที่สามารถลดต้นทุนในการกำจัดโดยวิธีการต่างๆ เช่น การใช้หลักการ 7 R อันได้แก่ Reuse Recycle Reject Rethink Repair Reduce และ Return ซึ่งหลักการดังกล่าวมานั้นพยายามหาทางเพิ่มประสิทธิภาพขยะมูลฝอยหรือของใช้เหลือทิ้งให้สามารถกลับมาใช้งานได้ใหม่อีกครั้งเพื่อลดปัญหาขยะมูลฝอยที่จะเกิดขึ้นและเป็นการลดต้นทุนในการส่งกำจัดด้วยวิธีหรือเทคนิคขั้นสูงที่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก

การกำจัดขยะมูลฝอยนั้นมีความสำคัญและจำเป็นเป็นอย่างมากเนื่องจากอัตราการเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอยอย่างมากทำให้เกิดปัญหาระดับประเทศและขยะมูลฝอยยังส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตหลายด้านของมนุษย์และยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์พาหะนำโรคต่างๆ การกำจัดแบบไม่ถูกวิธีทำให้เกิดมลพิษต่างๆ ที่ก่อให้เกิดภาวะโลกร้อน เป็นต้น และขยะมูลฝอยยังเป็นปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่ประเทศต้องใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่อกำจัดซึ่งเงินเหล่านั้นก็มาจากภาษีของประชาชน ดังนั้น ข้อเสนอในการกำจัดขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะสามารถทำให้เกิดการพัฒนาได้เนื่องจากตามทฤษฎีการมีส่วนร่วมหมายถึงชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมลงมือกระทำเมื่อชุมชนรู้จักด้วยของปัญหาที่จะนำมาสู่การวางแผนและกระทำใหม่ให้เกิดประสิทธิผลต่อไปและสิ่งที่เป็นประสิทธิผลแล้วก็พัฒนาต่อไป ดังนั้นก็หมายถึงชุมชนคิดเอง แก้ปัญหาเอง ลงมือกระทำเอง ปริมาณของขยะมูลฝอยก็จะลดลงและทำให้เกิดความมั่นคงทางด้านการจัดการขยะภายในชุมชน

การจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนและองค์กรท้องถิ่น

การดำเนินงานเพื่อจัดการขยะมูลฝอยที่ผ่านมา ท้องถิ่นส่วนใหญ่สามารถให้บริการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยได้มากขึ้น ทำให้ปัญหาขยะตกค้างน้อยลง แต่ยังมีปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอยไม่ถูกสุขลักษณะอยู่มาก แม้จะมีการจัดสรรงบประมาณ เพื่อก่อสร้างระบบกำจัดที่ถูกต้องสุขลักษณะมากขึ้น แต่ยังมีหลายพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ และยังมีท้องถิ่นหลายแห่งที่มีระบบแล้วก็ไม่สามารถกำจัดขยะมูลฝอยได้ถูกสุขลักษณะตามที่ได้ออกแบบไว้ได้ และบางแห่งได้รับการต่อต้านคัดค้านจากประชาชนจนไม่สามารถเข้าใช้พื้นที่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากการทำโครงการที่ผ่านมาไม่ได้คำนึงถึงการเตรียมพร้อมที่จะดำเนินงานดูแลรักษาระบบอย่างต่อเนื่องทำให้มีข้อจำกัดทางด้านบุคลากรและองค์กรบริหารจัดการที่ชัดเจน นอกจากนี้การดำเนินงานที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มีลักษณะต่างคนต่างทำ ทำให้มีสถานที่กำจัดมูลฝอยที่ไม่ถูกสุขลักษณะขนาดต่าง ๆ กันกระจายทั่วไป ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ มีผลทำให้การจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางมีจำกัดและไม่ต่อเนื่องซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการจัดการขยะมูลฝอย (กรมควบคุมมลพิษ, 2536 : ออนไลน์) ดังนั้นในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนโดยการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน องค์กร หน่วยงานของรัฐหรือทุกภาคส่วนจะสามารถจัดการปัญหาขยะได้มากกว่าต่างคนต่างทำแล้วไม่ต่อเนื่อง แต่หากทุกองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมและปฏิบัติในการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกันอย่างต่อเนื่องปัญหาดังกล่าวก็จะลดน้อยลง

การจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นนั้นต้องอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกันและการจัดการแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนกับหน่วยงานทุกภาคส่วนในองค์กรท้องถิ่นจะสามารถทำให้เกิดผลได้เป็นอย่างดีตามทฤษฎีการมีส่วนร่วมการจัดการขยะมูลฝอยจากงานวิจัยหลายๆ เรื่อง เช่น กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน บ้านเชียงเครือ ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมองว่าการลดขยะโดยมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการศึกษาหาสาเหตุและปัญหาด้านมูลฝอยของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์วางแผน ดำเนินการแก้ไข ปัญหาของชุมชนให้เบาบางลง (พิทักษ์ กาญจนะ, 2550: 2) ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนแบบมีส่วนร่วม ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ที่เปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนเสนอปัญหาเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ตลอดทั้งนำเสนอกิจกรรมการแก้ไข ปัญหาและจัดทำแผนปฏิบัติงานและโครงการรายละเอียดเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ (เวชมนต์ แสนโคตร, 2550: 54) และการจัดการมูลฝอยบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวเขื่อนลำปาว ตำบลลำคลอง อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยบริเวณหาดดอกเกด โดยการประสานงานกับทุกภาคส่วนเพื่อเข้ามามีส่วนร่วม การประชุมวางแผนการทำงานร่วมกันเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและการประเมินหลังการจัดรูปแบบเพื่อให้เพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการจัดการขยะมูลฝอย (ชาญณรงค์ อุทร์ักษ์, 2551: 53-56)

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยเพื่อใช้เป็นหลักในการดำรงชีวิตแบบไม่สุดโต่งและพัฒนาสังคมให้เกิดความยั่งยืนซึ่ง

เศรษฐกิจพอเพียงนั้นไม่ได้มีหลักเกณฑ์ตายตัวว่าพอเพียงแค่ไหนแต่ระดับความพอเพียงนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่หรือแต่ละบริบทของชุมชนและสังคมหนึ่งๆ

ดังนั้นในงานวิจัยเรื่องนี้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงกับกิจกรรมทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก 3 ประการ คือ การผลิต การบริโภคและอรรถประโยชน์ (วิรุณศิริ ใจมา, 2553: 125) เพื่อเป็นแนวคิดหลักในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยจากต้นเหตุที่แท้จริงโดยเน้นใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการผลิต การบริโภครวมถึงอรรถประโยชน์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน

1. จุดเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกันสำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบท หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แต่กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบทได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกกลืนเลือนและเริ่มสูญหายไป สิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี (มูลนิธิชัยพัฒนา. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, 2541: ออนไลน์)

2. การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทย ดังนั้น เมื่อได้พระราชทานแนวพระราชดำริ หรือพระบรมราโชวาทในด้านต่างๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมของประชาชนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้ แนวพระราชดำริในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ดังนี้

2.1 ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต

2.2 ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต

2.3 ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง

2.4 ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้

มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ

2.5 ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา (มูลนิธิชัยพัฒนา. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. 2541 : ออนไลน์)

3. ประเทศไทยกับเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้ผู้ผลิต หรือผู้บริโภค พยายามเริ่มต้นผลิต หรือบริโภคภายใต้ขอบเขต ข้อจำกัดของรายได้ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ไปก่อน ซึ่งก็คือ หลักในการลดการพึ่งพา เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และลดภาวะการเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เศรษฐกิจพอเพียงมิใช่หมายความว่าถึง การกระเบียดกระเสียรจนเกินสมควร หากแต่อาจพุ่มเฟือยได้เป็นครั้งคราวตามอัตภาพ แต่คนส่วนใหญ่ของประเทศ มักใช้จ่ายเกินตัวเกินฐานะที่หามาได้

เศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจได้ เช่น โดยพื้นฐานแล้ว ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม เศรษฐกิจของประเทศจึงควรเน้นที่เศรษฐกิจการเกษตร เน้นความมั่นคงทางอาหาร เป็นการสร้างความมั่นคงให้เป็นระบบเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ช่วยลดความเสี่ยง หรือความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้ เศรษฐกิจพอเพียง สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ทุกสาขา ทุกภาคของเศรษฐกิจ ไม่จำเป็นจะต้องจำกัดเฉพาะแต่ภาคการเกษตร หรือภาคชนบท แม้แต่ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศโดยมีหลักการที่คล้ายคลึงกันคือ เน้นการเลือกปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและสังคม ((มูลนิธิชัยพัฒนา. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. 2541 : ออนไลน์)

4. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่ พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550 : ออนไลน์) ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงนั้นไม่ได้เน้นในบุคคลหรือสังคมระดับใดระดับหนึ่งแต่เน้นทุกระดับโดยใช้ความพอเพียงในระดับที่แตกต่างกันออกไปทั้งนี้เพื่อให้เกิดผล

กระทบกับการดำเนินชีวิตน้อยที่สุดจากสภาวะการที่เปลี่ยนแปลงไปในด้านต่างๆ โดยเฉพาะระบบ เศรษฐศาสตร์แบบทุนนิยมที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนในปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัสให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า พอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ ทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก อาจมีมากมีของหรือหาก็ได้แต่ต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียงปฏิบัติตนก็พอเพียงความคิดก็เหมือนกัน ความพอเพียงในความคิด เป็นการแสดงความคิดของตัวเองความเห็นของตัวเอง แล้วปล่อยให้คนพูดอื่นบ้าง และมาพิจารณาว่าที่ เขาพูดกับที่เราพูดอันไหนพอเพียง อันไหนเข้าเรื่อง ถ้าไม่เข้าเรื่องก็แก้ไข ถ้าพูดกันโดยที่ไม่รู้เรื่องกันก็ กลายเป็นการทะเลาะกัน (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548 ข: 111-118) เห็นได้ ชัดว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ได้ทุกระดับจนกระทั่งการพูดจาแต่โดยรวมแล้วคือเน้นย้ำให้เกิด ความพอดี พอประมาณ พอเหมาะกับการดำเนินการในเรื่องต่างๆ เพื่อให้เกิดปัญหาหรือผลกระทบที่จะ ตามมาน้อยที่สุดทั้งต่อตัวเรา สังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ภายใต้เงื่อนไข พื้นฐานความรู้คู่คุณธรรม (กรมการพัฒนาชุมชน, 2549: 3)

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆ ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไป ในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้อง อาศัยความรู้รอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการ วางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (จिरายู อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2551: ออนไลน์)

5. กรอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยเพื่อใช้เป็นหลักในการดำรงชีวิต แบบไม่สุดโต่ง กินอยู่แบบพอเพียงโดย ไม่เดือดร้อนตนเองและไม่เบียดเบียนบุคคลอื่น ตั้งตนชอบในทางสายกลางเพื่อให้เกิดความสมดุลแก่การ ดำรงตน

ดร.จिरายู อิศรางกูร ณ อยุธยา ประธานคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง อธิบายถึงการพัฒนามาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ว่า เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบละคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ

ต่างๆ **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่พอประมาณ **ความมีเหตุผล** หมายถึง การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ **การมีภูมิคุ้มกันที่ดี** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรอบตัว ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้ และคุณธรรม เป็นเงื่อนไขพื้นฐาน กล่าวคือ **เงื่อนไขความรู้** หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตและการประกอบการงาน ส่วน **เงื่อนไขคุณธรรม** คือ การยึดถือคุณธรรมต่างๆ อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและการแบ่งปัน ฯลฯ ตลอดเวลาที่ประยุกต์ใช้ปรัชญา (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2551: ออนไลน์)

ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายและอธิบายถึงเงื่อนไขของความรู้ เงื่อนไขคุณธรรมและลักษณะของความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวไว้ในลักษณะที่ไปในทิศทางเดียวกันหลายท่าน (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2551) (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2549: 12,) (อภิชัย พันธเสน, 2548: 3) (สมบัติ กุสุมาวาลี, 2551: 87-88) ดังที่ได้สรุปไว้ ดังนี้

เงื่อนไขความรู้ คือ การสร้างความรู้ ความเข้าใจ วิเคราะห์ กระบวนการคิดเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เช่น เรื่องขยะมูลฝอย เงื่อนไขความรู้ก็ต้องว่าด้วยเรื่องของการจัดการขยะมูลฝอย แนวคิด วิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกต้องและเป็นไปตามเงื่อนไขและลักษณะของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการให้ความสำคัญของปัจจัยการนำเข้า เมื่อเปลี่ยนวิถีคิดแบบเดิมๆ มาสู่วิถีคิดแบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ย่อมเกิดความคิดและเกิดความตระหนักต่อปัญหาซึ่งต้องการหาแนวทางในการแก้ไขโดยคำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและคำนึงถึงปัจจัยนำเข้าที่จะสร้างผลกระทบมากน้อยเพียงใดเมื่อทำการส่งออกที่ตามมาภายหลัง

เงื่อนไขคุณธรรม คือ เมื่อรู้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วว่ามาจากกระบวนการใดและใครเป็นต้นเหตุของการก่อขะนั้นจะมีความรู้สึกลอยๆ เข้าร่วมในการเข้ามาจัดการกับปัญหานั้นๆ อยากร่วมส่วนร่วมในการรับผิดชอบกับปัญหาที่เกิดขึ้นโดยไม่ผลักให้เป็นภาระของคนอื่นและไม่ให้เดือดร้อนตัวเอง ซึ่งเงื่อนไขคุณธรรมก็มาจากเงื่อนไขความรู้ซึ่งเมื่อเกิดองค์ความรู้ขึ้นมาแล้ว รู้เหตุแห่งผลที่จะเกิดขึ้นก็จะทำให้เงื่อนไขคุณธรรมตามมา

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนอกจากจะมี 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรมแล้วนั้นยังประกอบอีกด้วย 3 คุณลักษณะ คือ ลักษณะของความพอประมาณ ลักษณะของความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ดังนี้

ลักษณะของความพอประมาณ (Sufficiency) คือ รู้จักความพอเพียงในการดำรงชีวิตในทุกๆ ด้าน ไม่มากจนเกินไปและไม่น้อยจนเกินไปจนทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนซึ่งหลักของความพอประมาณนั้นไม่มีกำหนดตายตัวเพราะความพอประมาณของแต่ละบุคคลและสังคมนั้นมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับบริบทในสังคมนั้นๆ แต่ความพอประมาณก็ยังหมายถึงการให้ดำรงชีวิตตามทางสายกลางไม่สุดโต่งจนเกินศักยภาพของตนเองและสังคมจะรับไหว ยกตัวอย่างเช่น ในการอุปโภคบริโภคสินค้าที่พอเหมาะพอดีกับตนเองโดยพิจารณาถึงฐานะความเป็นอยู่ในครอบครัวที่ขีด

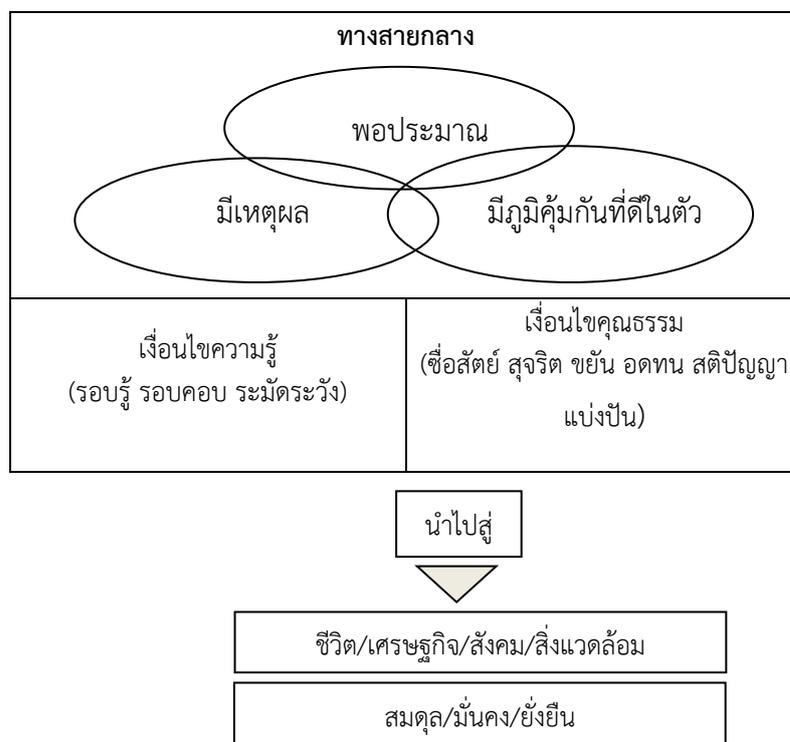
ความสามารถที่จะซื้อได้และไม่เดือดร้อนหรือควรพิจารณาซื้อวัตถุดิบเป็นหลักมากกว่าจะซื้อจิตวิสัย เพราะจะทำให้สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุและยังสร้างของเสียหรือผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการบริโภคที่เกินความจำเป็นเหล่านั้นด้วย

ความมีเหตุผล (Reasonable) คือ ความมีเหตุผลนั้นจะเกิดขึ้นมาภายใต้เงื่อนไขของความรู้ตามลำดับโดยความมีเหตุผลจะได้รับอิทธิพลจากหลายด้านประกอบกันโดยมีความรู้ มีความสามารถ รู้เท่าทันเหตุการณ์เพื่อจะไปประกอบการตัดสินใจในการกระทำอะไรบางอย่างและพิจารณาถึงเหตุปัจจัยที่จะเกิดจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ ตัวอย่างเช่น การจัดการขยะมูลฝอยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งผู้ผลิต ผู้บริโภคที่มีองค์ความรู้ทางด้านการจัดการขยะแล้วจะพิจารณาถึงว่าการจัดการขยะที่เกิดขึ้นแล้วนั้นยอมเป็นไปได้อย่างไรที่จะสามารถให้หมดไปในคราวเดียวกัน การลดปริมาณขยะมูลฝอยตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่กระบวนการผลิตจะเป็นวิธีที่จะจัดการได้อย่างถาวรและยั่งยืนกว่าเนื่องจากการเห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและพิจารณาถึงผลที่จะเกิดตามมาหลังกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนโดยในการเลือกวัตถุดิบที่จะเข้ากระบวนการผลิตนั้นอย่างเหมาะสมโดยที่คุณภาพของวัตถุดิบไม่ตีมากจนเกินความจำเป็นและไม่ด้อยคุณภาพจนเกินไปซึ่งหมายถึงว่าผู้ผลิตและผู้บริโภคมีเหตุผลในการตัดสินใจที่จะลดปริมาณขยะมูลฝอยตั้งแต่ก่อนนำวัตถุดิบเข้าสู่กระบวนการผลิตเพื่อให้เกิดปัจจัยอันจะเป็นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่จะตามมาเกิดขึ้นน้อยที่สุด

การมีภูมิคุ้มกันที่ดี (Immunity) คือ การเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ อยู่เสมอซึ่งการมีภูมิคุ้มกันที่ดีนั้นก็สืบเนื่องมาจากความพอประมาณความมีเหตุผลซึ่งเมื่อเกิดสิ่งต่างๆ เหล่านี้แล้วเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นก็จะสามารถรับมือกับผลกระทบที่ตามมาจากการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ได้ ดังคำกล่าวที่ว่า การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในอนาคตอันใกล้และไกล (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2549: 13)

โมเดลที่สรุปกรอบแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชโดยให้สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้นและเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่จะนำไปใช้ทุกระดับ

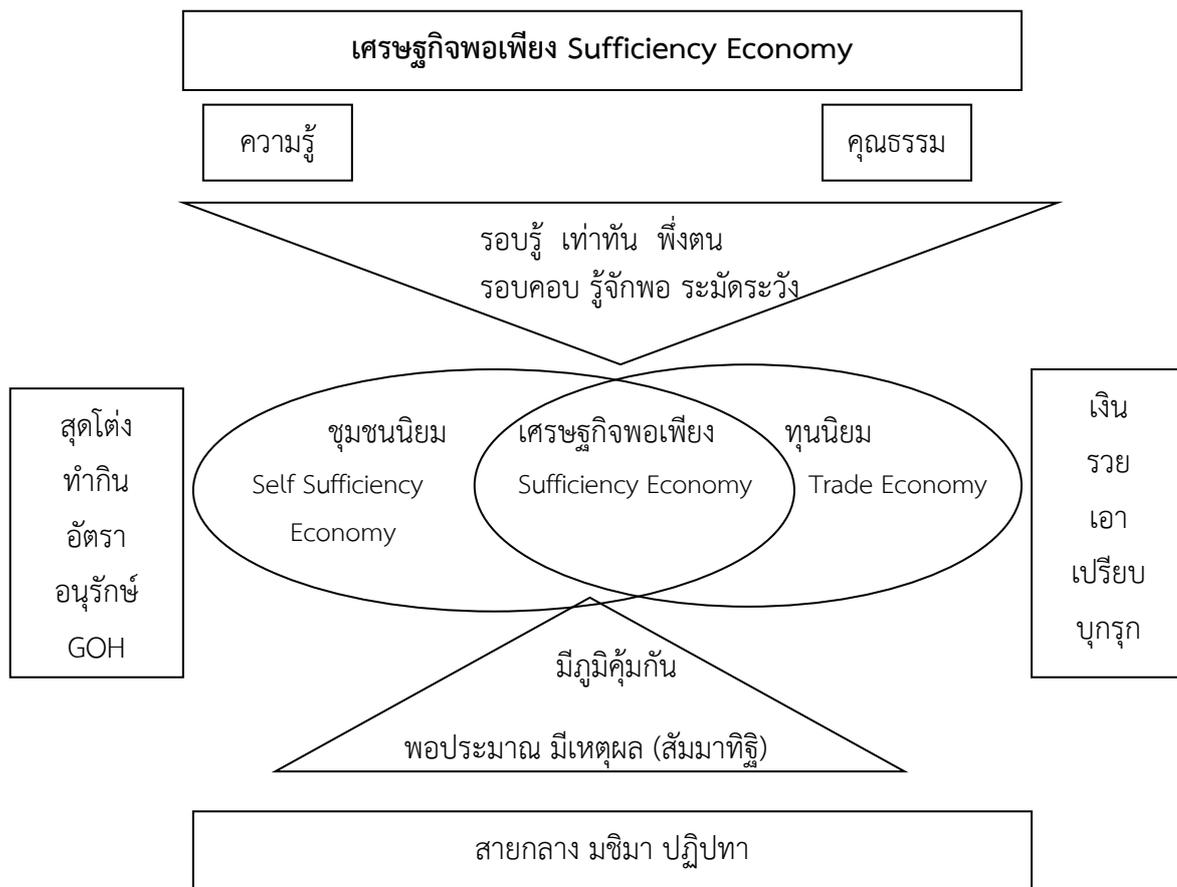
สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพประกอบที่ 2.3 สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : สุदारัตน์ เสาวโค, 2551: ออนไลน์

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตนั้นสามารถนำมาใช้ได้กับการดำรงชีวิตแบบสังคมนิยมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นหาสิ่งของต่างๆ มาสนองความต้องการของตนเองอย่างไร้ขีดจำกัดจนบางทีลืมนึกดูขีดความสามารถในการซื้อการใช้ของตนเองที่มีอยู่ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่นทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เช่น การใช้บัตรเครดิตแทนเงินสดซึ่งถือว่าสะดวกสบายสำหรับสังคมสมัยใหม่และไม่เสี่ยงต่อการถูกจี้ปล้นแต่บัตรเครดิตที่ว่าเหมือนกับเอาเงินในอนาคตมาใช้ก่อนโดยไม่รวมดอกเบี้ยมหาโหดที่จะเกิดขึ้นมาภายหลัง บางคนถึงกับล้มละลายเพราะหนี้บัตรเครดิตทั้งดอกทั้งต้นแต่ละเดือนแทบไม่เหลือเงินเก็บเลยก็มี ดังนั้นหากคิดแบบพอเพียงในสังคมนิยมสมัยใหม่ ใช้เท่าที่มีซื้อเท่าที่จำเป็น ใช้เงินสดแทนบัตรเครดิตถ้ากลัวโดนปล้นก็ฝากธนาคารไว้แล้วใช้บัตร ATM เพราะปัจจุบันตู้ ATM ทุกธนาคารมีบริการอยู่เกือบทุกจุดในย่านการค้าทั่วประเทศไทย จะซื้อจะใช้ถึงกตออกมาก็ยังได้ แถมยังได้ดอกเบี้ยเพิ่มจากธนาคารอีกด้วย

ภาพประกอบที่ 2.4 เศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมนิยม
ที่มา : มุลินธิกรสิกรมธรรมชาติ, 2555: ออนไลน์)

มองเป็นแกนซ้ายขวา โดยทางซ้ายเป็นสังคมนิยม ทางขวาเป็นทุนนิยม การเดินทางสายกลางที่พอเหมาะ พอเพียง ก็เป็นไปตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการวางแผนการดำเนินชีวิตทั้งในระยะสั้นและระยะยาวก็จะมีภูมิคุ้มกันที่ดีพร้อมกับการรับมือในความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เน้น “ราคา” มากกว่า “คุณค่า” เพราะเงินเข้ามามีบทบาทมากขึ้นนั่นเอง ดังที่เมื่อเงินเข้ามามีบทบาทมากขึ้น และสิ่งของทุกอย่างสามารถกำหนดคุณค่าเทียบกับเงินได้ ความหมายของคุณค่าจึงค่อยๆ ถูกเปลี่ยนไปเป็น “มูลค่า” หรือ “ราคา” ของสิ่งของ อันเป็นจุดเบี่ยงเบนสำคัญจากความเป็นจริงตามธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งของนั้นๆ เพราะมูลค่าหรือราคาเป็น “คุณค่าเทียม” ที่มนุษย์ตกลงหรือสมยอมกันเอง (Human Convention) ไม่ใช่ **คุณค่าแท้** หรือ คุณค่าในการใช้สอย ซึ่งเป็นคุณค่าตามธรรมชาติที่แท้จริงของสิ่งนั้นๆ (ศรีธธาธิป มาประสพ, 2551: 40)

ในเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ตามแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ ประยุทธโต, 2542: ออนไลน์) เศรษฐศาสตร์ทางสายกลางหมายถึงการบริโภคแต่พอประมาณ ซึ่งเป็นจุดที่ดีที่สุดที่จะทำให้บรรลุ “คุณภาพชีวิต” (มีความสุขมากที่สุดและมีความทุกข์น้อยที่สุด) การบริโภคแต่พอประมาณจะต้องทำให้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น หรืออีกนัยหนึ่งการบริโภคจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลที่เป็นปฏิปักษ์กับระบบนิเวศวิทยา

6. ประเภทของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประเภทของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีบุคคลต่างๆแบ่งประเภทเพื่อให้สามารถเข้าใจง่ายขึ้น และตามลักษณะการนำมาปฏิบัติ ดังนี้

1 เศรษฐกิจพอเพียงตามลักษณะการจับต้องได้ (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต. 2542 : 37-38) แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 ลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงอย่างวัตถุนิยม คือ ต้องมีกินมีใช้ มีตัวชี้วัดสี่เพียงพอพอสมควรกับอัตรา ตรงกันกับการพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

1.2 เศรษฐกิจพอเพียงอย่างจิตนิยม คือ มีความรู้สึกเพียงพอ พอในความรู้สึกบางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอบางคนมีนิดเดียวก็พอเป็นการพอเพียงทางจิตใช้ทรัพยากรเพื่อดำรงอยู่เท่านั้น

เศรษฐกิจพอเพียงตามลักษณะการจับต้องได้นั้นสอดคล้องกับกิจกรรมทางเศรษฐศาสตร์ กระแสหลัก 3 ประการ คือ การผลิต การบริโภคและการใช้ทรัพยากรประโยชน์โดยจะเกี่ยวข้องกับการใช้ ทรัพยากรประโยชน์ ดังนี้ ทรัพยากรประโยชน์ (Utility) หมายถึง ประโยชน์ที่มุ่งหมายหรือประโยชน์ที่ต้องการซึ่งมีความหมายอยู่ 2 อย่างด้วยกัน คือ ทรัพยากรประโยชน์เชิงวัตถุนิยมและทรัพยากรประโยชน์เชิงจิตนิยม (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, 2551: 40)

2 เศรษฐกิจพอเพียงตามระดับพฤติกรรมแสดงออกของบุคคล เป็นการจำแนกเศรษฐกิจพอเพียงตามระดับของผลที่แสดงออกจากพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งแยกออกได้เป็น 3 ระดับ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547: 3-5) ได้แก่

2.1 เศรษฐกิจพอเพียงระดับจิตสำนึก คือ เป็นความรู้สึกภายใต้จิตสำนึกของแต่ละบุคคลในเรื่องต่างๆ เหมือนกับคำว่า เมตตากรุณาในทางพุทธศาสนา ตามจริงแล้ว เมตตาถือเป็นเรื่องของความรู้สึกล้วนๆ เช่น ความรัก ความสงสาร การมีจิตหรือสำนึกอยากจะช่วยเหลือแต่ยังไม่ได้ช่วยซึ่งอาจจะช่วยเหลือหรือไม่ช่วยเหลือในอนาคตก็เป็นได้แต่สำนึกของความมีเมตตาก็โน้มเอียงไปในทางที่ดี และนำไปสู่ความกรุณาที่หมายถึงการยื่นมือเข้าไปช่วยหรือปฏิบัติแล้วนั่นเอง ตามพระไตรปิฎก ให้ความหมายว่า เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ เช่น ความสุขเกิดจากการมีทรัพย์ ความสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภค ความสุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้ และความสุขเกิดจากการทำงานที่ปราศจากโทษ เป็นต้น กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจ และเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน (พระไตรปิฎก, 2554: ออนไลน์) ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงระดับจิตสำนึกสอดคล้องกับพรหมวิหาร 4 เรื่องของความเมตตาซึ่งว่าด้วยเรื่องของจิตสำนึกล้วนๆ จิตสำนึกของอยากจะช่วย อยากจะทำ อยากให้เกิด อยากให้ดับ เป็นต้น แต่ทั้งหมดเป็นแค่จิตสำนึกยังไม่ถึงขั้นลงมือปฏิบัติแต่เป็นจิตสำนึกที่ดีที่จะนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลในด้านบวกตามมา ในทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นหมายถึงมี เจตคติ ทัศนคติ และเกิดความตระหนักที่ดีต่อปัญหารอบด้านโดยใช้กรอบของความรู้ในการดำรงตนแบบพอเพียง พอประมาณ ตามอรรถภาพและบริบทที่ตัวเองกำลังเป็นอยู่ ณ เวลานั้นและสถานที่นั้นๆ

2.2 เศรษฐกิจพอเพียงระดับปฏิบัติ คือ เป็นการนำหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งในด้านการอุปโภค บริโภคและอื่นๆ โดยยึดเอาเงื่อนไข

ความรู้คุณธรรมและลักษณะของความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีเข้ามาเป็นแผนในการกระทำหรือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

อย่างไรก็ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้สร้างความขัดแย้งต่อระบบของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเพราะไม่มีชุมชนหรือสังคมใดต้องการที่จะปฏิเสธความเจริญและการพัฒนาที่ดียิ่งกว่าเพื่อความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้นแต่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะผนวกเข้ากับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักได้โดยยึดหลัก 2 เงื่อนไขและคุณลักษณะ 3 ประการโดยดำเนินงานควบคู่กันไปซึ่งจะเห็นได้ว่าในยุคที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่าพองสบู่แตกในปี 2540 ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงโดยเฉพาะผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจบริษัทต่างๆไม่ว่าจะเป็นขนาดใหญ่ ขนาดกลาง หรือขนาดเล็ก ได้รับผลกระทบโดยถ้วนหน้า จากสาเหตุอำนาจซื้อที่ลดลงของประชาชน และด้วยสาเหตุนี้เองที่ส่งผลลูกโซ่ต่อการผลิตและการซื้อที่ลดลงอย่างต่อเนื่องอัตโนมัติ แม้ว่าวิกฤตครั้งนี้จะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวม แต่ผลเสียหายที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศมากที่สุดคือผลกระทบกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งเป็นภาคการผลิตที่เป็นแก่นและหัวใจหลักของขบวนการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจให้มีการเจริญเติบโตจากภายใน อันจะส่งผลกระทบต่อเนื่องสู่การเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน

นอกจากปัญหาการล้มละลายหรือการปิดกิจการของภาคธุรกิจทุกขนาดแล้ว ปัญหาหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดมากจาก วิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 คือ ปัญหาการว่างงานทั้งจากสาเหตุการถูกปลดออกจากการเป็นพนักงานบริษัท และปัญหาการไม่มีตลาดแรงงานรองรับนักเรียนนักศึกษาจบใหม่ อย่างไรก็ตามในช่วงภาวะวิกฤตเศรษฐกิจยังมีธุรกิจบางประเภทที่ได้รับผลดี หรือได้รับผลกระทบน้อยมากจากปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ เช่น ธุรกิจการเงินขนาดเล็ก (ประภษุณี นิมเจริญ, 2553: ออนไลน์) บวกกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่เป็นไปอย่างยากลำบากปัญหาการว่างงานก็ยังมีเกิดขึ้นเนื่องจากปัญหาทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนถ่ายรัฐบาลชุดเดิมไปแต่ควันทหลังจากหลายสิ่งหลายอย่างยังคงอยู่ทำให้เกิดปัญหาการประท้วงเพื่อเรียกร้องความต้องการ เผาเมือง ยึดสนามบินซึ่งถือเป็นปัญหาระดับชาติและคงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่ามีแค่คนในประเทศไทยเท่านั้นที่รับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแน่นอนว่าประเทศเพื่อนบ้านหรือแม้แต่ประเทศที่อยู่คนละทวีปก็ต้องรับรู้ด้วยดังนั้นผลกระทบจากสิ่งเหล่านี้คือความเชื่อมั่นที่มีลดน้อยลง อัตราการเข้ามาลงทุนในประเทศไทยน้อยลงและเลวร้ายไปกว่านั้นคือถอนทุนหรือหุ้นที่มีออกจากประเทศไทยไปลงทุนประเทศอื่นที่มีความเชื่อมั่นมากกว่าคนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดเป็นใครไปไม่ได้ นอกจากประชากรของประเทศไทยโดยเฉพาะคนระดับรากหญ้าที่รอความหวังจากนโยบายของรัฐบาลที่จะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือตามที่ได้ป่าวประกาศเอาไว้ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าความวุ่นวายความโกลาหลเกิดขึ้นจากการพึ่งตนเองน้อยมากและพยายามตามกระแสนิยมยืมขาคนอื่นยืนมากกว่าที่จะยืนบนขาตนเองเมื่อคนเหล่านั้นมาทวงขาคืนจึงทำให้ล้มไม่เป็นท่าเปรียบได้กับวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้หลายคนตัดสินใจฆ่าตัวตาย หลายบริษัทปิดตัวลง

ดังนั้นการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินการรอบด้านนั้นก็เป็นอย่างหนึ่งทางเลือกที่สามารถทำให้ชีวิตปลอดภัยจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมโดยพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดและรู้จักความพอเพียงพอประมาณ มีเหตุผลในการตัดสินใจซึ่งจะนำมาสู่ภูมิคุ้มกันที่ดีพร้อมกับการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนั้นได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้หลากหลายและให้ระดับของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันไปตามความเป็นจริงของสถานที่และเวลาในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยผ่านกลุ่มคนหรือองค์กรต่างๆ โดยสามารถสรุปกระบวนการการมีส่วนร่วมได้ดังนี้

1. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

กรณีศึกษา ซมดี (2524: 11) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่าเป็นการร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการโดยกระทำผ่านองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

อคิน ระพีพัฒน์ (2527: 320) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการเรียนรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

ดุซงฎิ อายุวัฒน์ (2535: 99-112) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มตั้งแต่กระบวนการเบื้องต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ โดยการมีส่วนร่วมอาจจะรวมอยู่ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือครบวงจรก็ได้ การเข้าร่วมมีทั้งรายบุคคล กลุ่มหรือองค์กร ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนามีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ

อดิศักดิ์ ไผ่ทาคำ (2538: 65) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้เกิดการกระทำทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกรวมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

อรทัย ก๊กผล (2546: 2) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ชุมชนหรือกลุ่มคนเข้ามาพัฒนาหรือกระทำกิจกรรมที่จัดตั้งขึ้นขององค์กร หน่วยงานหรือบุคคลใดๆก็ได้โดยการเข้าร่วมในครั้งนั้นๆอาจจะด้วยความสมัครใจ โดนบังคับหรือมีข้อแลกเปลี่ยนที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เข้าร่วมก็ได้ ดังนั้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของผู้ทำวิจัยหรือทำกิจกรรมใดๆที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมจึงสามารถให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่กำหนดไว้ได้เพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายของการท กิจกรรมในครั้งนั้น

2. ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วมนั้นสามารถร่วมได้หลายระดับแล้วแต่ความพอใจและแผนในการดำเนินงานของผู้ทำวิจัยหรือผู้ที่จะทำกิจกรรมใดๆก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมเพื่อให้สอดคล้อง

และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นอาจจะให้ร่วมแคในระดับที่แค่ร่วมรับรู้ ร่วมให้ข้อมูลก็ได้โดยไม่จำเป็นต้องร่วมถึงระดับการตัดสินใจและประเมินผล

ประภัสสร เตชะประเสริฐ (2544: 21) กล่าวถึง หลักการและแนวทางการพัฒนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ว่า ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นต้น กล่าวคือร่วมหาข้อมูล ร่วมหาสาเหตุ ร่วมปรึกษาหารือหรือหาแนวทางแก้ไข ร่วมการตัดสินใจ ร่วมการวางแผนงาน ร่วมการปฏิบัติงาน ร่วมการติดตามผลงาน จนถึงขั้นร่วมบำรุงรักษาในระยะยาว

Cohen and Uphoff (อ้างถึงถึงใน ปรัชญา เวสารัชช, 2528ก: 13) ได้เสนอว่า การมีส่วนร่วมแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ การมีส่วนร่วมโดยอาสาสมัคร โดยรับรางวัลตอบแทน และถูกบังคับ ในการประชุม ณ องค์การสหประชาชาติ พ.ศ. 2521 ผู้เชี่ยวชาญได้แบ่งประเภทการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็น 3 ประเภท คือ

1. การมีส่วนร่วมซึ่งเกิดขึ้นเอง โดยมีได้มีการแทรกแซงเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมซึ่งผู้ร่วมเต็มใจเกิดจากระดับฐานล่างมิได้มีการสนับสนุนจากภายนอก

2. การมีส่วนร่วมโดยการชักจูง โดยมีการสนับสนุนให้อาณัติเห็นชอบเป็นทางการ

3. การมีส่วนร่วมโดยถูกบังคับ มีลักษณะบังคับขู่เชิญให้เข้าร่วม

การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมกับระบบราชการสามารถแบ่งได้ 5 ระดับดังนี้ (กรรณาภรณ์ สามงามนิม, 2548: 12)

1. ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร (to inform)

2. ระดับการปรึกษาหารือ (to consult)

3. ระดับการเข้าไปเกี่ยวข้อง (to involve)

4. ระดับการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ (to collaborate)

5. ระดับการมอบอำนาจการตัดสินใจ (to empower)

ประสพสุข ดีอินทร์ (2528: 5) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือการริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจเพื่อปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย กาสับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานของความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ (2541: 65) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ในลักษณะที่คล้ายกับบุคคลอื่นๆ ดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการวางแผน

2. มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ / ดำเนินการ

3. มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์

4. มีส่วนร่วมในการติดตาม

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543: ออนไลน์) จำแนกขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ : ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน : จะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน การให้ความช่วยเหลือด้านแรงงานหรือข้อมูล เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์: ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้นจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล : การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต ก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

สุธี วรประดิษฐ์ อ้างจาก (อภิญา กังสนารักษ์, 2544: 14 – 15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยากรที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันได้

จะเห็นได้ว่าตามนักวิชาการแต่ละท่านได้ให้ระดับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันออกไปนั้น เนื่องจากตามทฤษฎีการมีส่วนร่วมข้างต้นนั้นบอกถึงว่าการมีส่วนร่วมอาจจะร่วมด้วยความสมัครใจด้วยจิตอาสา โดนบังคับเข้าร่วมหรือมีข้อแลกเปลี่ยนที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เข้าร่วมด้วยดังนั้นการเข้าร่วมบางครั้งก็ขึ้นอยู่กับสถานที่และเวลาด้วยนักวิชาการจึงให้ระดับการเข้าร่วมที่แตกต่างกันออกไปเล็กน้อย เนื่องจากการเข้าร่วมในครั้งนั้นอาจจะเข้าร่วมในระดับที่สามารถดำเนินการได้หรือตามขอบเขตที่ผู้ทำวิจัยได้วางแผนไว้แล้วข้างต้นแต่อย่างไรก็ตามระดับในการเข้าร่วมนั้นก็ได้แตกต่างกันมากมายและบางหัวข้อที่เพิ่มมาเมื่อพิจารณาแล้วก็สามารถที่จะเป็นหัวข้อเดียวกันได้แต่เนื่องจากนักวิชาการบางท่านอาจจะขยายความเพื่อความชัดเจนและเข้าใจมากยิ่งขึ้นสำหรับผู้่านที่กำลังศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วม

ดังนั้นจึงพิจารณาได้ว่าการมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเกิดขึ้นในระดับใดหรือการเข้ามามีส่วนร่วมด้วยวิธีการใดก็แล้วตาม แต่ในระดับการมีส่วนร่วมนั้นย่อมสามารถทำให้เกิดความรู้และฉุคคิดถึงปัญหาที่

เกิดขึ้นอยู่บ้างไม่มากก็น้อยถึงจะไม่เข้าร่วมทุกขั้นตอนตามทฤษฎีที่วางไว้ก็ตามแต่ถึงอย่างไรการมีส่วนร่วมไม่ว่าจะร่วมมากหรือน้อยนั้นเป็นเพราะปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับหลายอย่างและข้อจำกัดของทีมวิจัยด้วย อาทิเช่น เวลา สถานที่ เพศ การศึกษา อาชีพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจจะไม่ใช่ทั้งหมดที่เป็นปัญหาของการมีส่วนร่วมดังนั้นในระหว่างการทำวิจัยหรือเก็บข้อมูลบางครั้งจึงจำเป็นต้องลดระดับการมีส่วนร่วมลงเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในงานวิจัยด้วย

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งให้ระดับการมีส่วนร่วมในงานวิจัยซึ่งอิงตามทฤษฎีข้างต้นไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ คือ ร่วมให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับชุมชน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับขยะที่เกิดขึ้น บริบทชุมชนในด้านต่างๆ เป็นต้น
2. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ คือ ร่วมในการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการปัญหาขยะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมแรงงานในการจัดการขยะด้วยวิธีการต่างๆ
3. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ ผลที่เกิดขึ้นหลังจากการให้ข้อมูลเพื่อมาสู่ขั้นตอนการดำเนินงานนั้นสัมฤทธิ์ผลมากน้อยเพียงใดชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการประเมินในผลงานหรือการมีส่วนร่วมของพวกเขาด้วย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์

มนุษย์ในสังคมตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์มาโดยตลอดเพราะการดำรงชีวิตในสังคมนั้นจะต้องใช้สิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นสิ่งของและบริการ มาสนองความต้องการให้แก่ตนเองแต่สิ่งของและบริการต่างๆ ที่มีนั้นไม่พอเพียงที่จะบำบัดความต้องการให้แก่มนุษย์ได้ครบถ้วนตามที่มนุษย์ต้องการ จึงเกิดการเรียนรู้ว่าทำอย่างไรจึงจะเลือกใช้สิ่งต่างๆ เหล่านั้นมาสนองความต้องการ โดยให้ได้รับความพอใจมากที่สุด ทำอย่างไรจึงจะจัดสรรรายได้ที่มีอยู่ได้ถูกต้อง ทำอย่างไรจึงจะผลิตสินค้าได้ตามที่ผู้บริโภคต้องการ ทำอย่างไรจึงจะเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้คุ้มค่าที่สุด ทำอย่างไรจึงจะผลิตสินค้าด้วยต้นทุนได้ต่ำที่สุด ฯลฯ เพื่อให้การเลือกตัดสินใจในแต่ละเรื่องเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ จึงต้องศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์เพื่อจะได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ (พงศักริรา สนิพยัคฆ์, 2546: 1)

เศรษฐศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจกและการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ ของชุมชนมี 2 สาขา คือ เศรษฐศาสตร์จุลภาค ได้แก่ เศรษฐศาสตร์ภาคที่ศึกษาปัญหาเศรษฐกิจส่วนเอกชนหรือปัญหาการตลาดและเศรษฐศาสตร์มหัพภาค ได้แก่ เศรษฐศาสตร์ภาคที่ศึกษาปัญหาเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม เช่น ปัญหารายได้ประชาชาติ การออมทรัพย์ประชากร ปัญหาการลงทุน เป็นต้น (พงศักริรา สนิพยัคฆ์, 2546: 1) ซึ่ง วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2540: 2) ให้นิยามเศรษฐศาสตร์ว่า เศรษฐศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับการเลือกหนทางในการใช้ทรัพยากรการผลิตอันมีจำกัดสำหรับผลิตเป็นสินค้าและบริการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2540: 2) ซึ่งแนวคิดของ พงศักริรา สนิพยัคฆ์ (2546: 1) และวันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน สอดคล้องกับอุทิศ นาคสวัสดิ์ โดยให้นิยามของเศรษฐศาสตร์ว่า เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึง วิธีการที่ระบบเศรษฐกิจทำการผลิตสิ่งของและบริการเพื่อบำบัดความต้องการของมนุษย์และจำหน่ายจ่ายแจกสิ่งของและบริการเหล่านั้นไปยังบุคคลที่ต้องการ (อุทิศ นาคสวัสดิ์, 2516: 3)

ดังนั้นความรู้ทางเศรษฐศาสตร์สามารถช่วยตัดสินใจเกี่ยวกับ การผลิต การบริโภคและการใช้ ทรัพยากรประโยชน์ต่างๆ ได้ เนื่องจากหากมนุษย์มองเห็นว่าในการใช้สอยทรัพยากรนั้นล้วนเกิดผลกระทบ ในด้านลบมากกว่าก็สามารถที่จะปฏิเสธได้ก่อนที่จะเกิดกระบวนการผลิตซึ่งจะนำมาสู่การบริโภค หรือ แม้กระทั่งการเลือกอุปโภค บริโภคสินค้าที่เป็นของในประเทศมากกว่าของต่างประเทศ เช่น การเลือก ซื้อเลือกใช้เสื้อผ้า อาหาร ที่ใช้ในการดำรงชีวิตที่ประเทศไทยผลิตเองและมีอัตราการใช้นำเข้าจาก ต่างประเทศน้อยกว่านอกจากจะช่วยประหยัดแล้วยังสามารถลดปัญหาการเสียดุลการค้าของ GDP ของประเทศ อีกด้วยเนื่องจากหากมีอัตราการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศมากกว่าการส่งออกนั้นแสดง ว่า GDP ของประเทศไทยก็ลดลงด้วย

เศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ว่าด้วยเรื่อง ของการผลิต การบริโภคและการใช้ทรัพยากรประโยชน์ ของมนุษย์นั้นมีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่นเนื่องจาก หากไม่มีการผลิตการบริโภคและ การใช้ทรัพยากรประโยชน์ก็จะไม่เกิดขึ้นเดียวกันหากความต้องการในการบริโภคและการใช้ทรัพยากรประโยชน์ ไม่เกิดหน่วยของการผลิตก็ไม่สามารถดำเนินการได้

การวางแผนการผลิตเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเพื่อผลิตสินค้าหรือบริการในแง่ของปริมาณและ เวลาที่จะทำการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าและก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพสูงสุดในระบบการผลิต กระบวนการวางแผนการผลิตประกอบด้วยกิจกรรมเพื่อจัดเตรียมแผนในระดับต่างๆ จำแนกตามช่วงระยะเวลาของแผน (ศิริโสภา เขตตานบุรีรักษ์ และคณะ, 2534: 533) โดยอัตราในการผลิต นั้นจะไม่คงที่ขึ้นอยู่กับความต้องการในการบริโภคของลูกค้าในแต่ละเดือนหากความต้องการในเดือน แรกสูงก็ผลิตเยอะแต่หากความต้องการในเดือนถัดมาต่ำก็ผลิตต่ำแต่เนื่องจากในกระบวนการผลิตนั้นจะ ผลิตเพื่อไว้เสมอ ดังนั้นหากความต้องการในการบริโภคลดน้อยลงมากๆ ทางกระบวนการผลิตก็ต้องเก็บ สินค้าเหล่านั้นไว้เพื่อความต้องการในเดือนถัดไปแต่หากเดือนถัดไปหรือต่อไปเรื่อยๆ ความต้องการนั้นหมดไป สินค้าเหล่านั้นก็จะกลายเป็นของเสีย

การบริโภค (consumption) หมายถึง การใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการ เพื่อสนอง ความต้องการของผู้บริโภค การบริโภคในทางเศรษฐศาสตร์จึงมิได้หมายถึงเฉพาะการรับประทาน อาหารเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการใช้สินค้าและบริการสนองความต้องการของผู้บริโภคโดยวิธีการอื่นๆ ด้วย เช่น การดื่มเครื่องดื่ม การชมภาพยนตร์ การฟังเพลง การดมน้ำหอม การอ่านหนังสือพิมพ์ การใช้ปากกา การซื้อเสื้อผ้า การเช่าบ้าน การรับบริการตรวจรักษา การโดยสารรถประจำทาง เป็นต้น

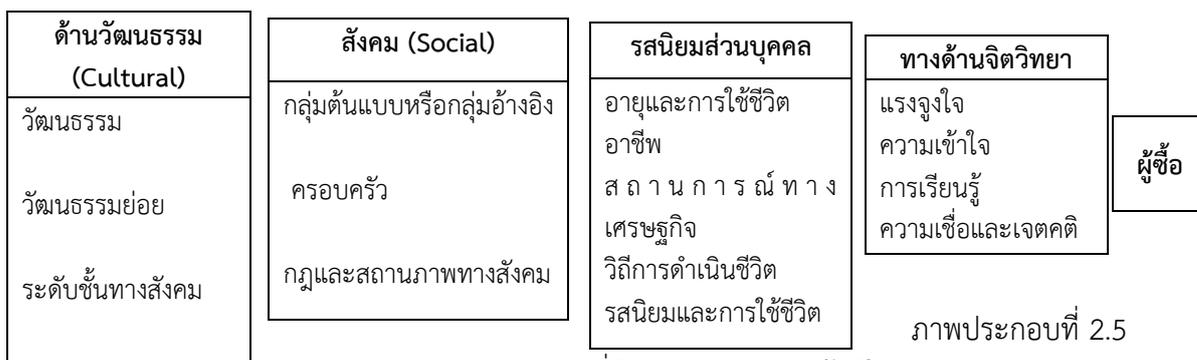
ผู้บริโภค (consumer) หมายถึง ผู้ซื้อสินค้าและบริการเพื่อสนองความต้องการของตน จุดมุ่งหมายที่สำคัญของผู้บริโภค คือ ความพอใจสูงสุดจากการบริโภคสินค้าและบริการที่ซื้อมา คำว่า ผู้บริโภค เป็นคำกลางๆ ยังมีคำอื่นๆ ที่ใช้เรียกผู้บริโภคในลักษณะต่างๆ ได้อีก เช่น คำว่า ผู้ซื้อ ลูกค้า ผู้ชม ผู้อ่าน ผู้ฟัง ผู้เช่า ผู้โดยสาร เป็นต้น (สุริยัน พินทอง. ออนไลน์)

ปัจจัยที่ใช้กำหนดการบริโภค

1. รายได้ของผู้บริโภค
2. ราคาของสินค้าและบริการ
3. ปริมาณเงินหมุนเวียนที่อยู่ในมือ

- 4. ปริมาณของสินค้าในตลาด
- 5. การคาดคะเนราคาของสินค้าหรือบริการในอนาคต
- 6. ระบบการค้าและการชำระเงิน

ซึ่งปัจจัยในการบริโภคนั้นขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันซึ่งสามารถอธิบายได้ดังภาพต่อไปนี้

ปัจจัยที่มีต่อพฤติกรรมของผู้บริโภค

ที่มา : Philip Kotler and Gary Armstrong (1988: 159)

จากภาพที่ 2.5 ปัจจัยที่มีต่อพฤติกรรมผู้บริโภคของผู้บริโภคนั้นขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมที่เป็นตัวควบคุมหลัก เช่น วัฒนธรรมของชาวมุสลิมและวัฒนธรรมของชาวพุทธจะแตกต่างกันออกไปในเรื่องของการดำรงชีวิตดังนั้นในการอุปโภคบริโภคก็就会有ความแตกต่างกันออกไป เช่น กินหมูกับไม่กินหมูหรือสินค้าที่กินได้ต้องมีเครื่องหมายฮาลาลเท่านั้น เป็นต้น ย่อยลงมาก็คือสังคมที่เป็นตัวควบคุมในการบริโภค เช่นสังคมเมืองสังคมชนบทก็จะมีลักษณะครอบครัวและสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน สังคมเมืองอาจจะติดอยู่กับการอุปโภคบริโภคในร้านสะดวกซื้อหรือกินข้าวตามร้านอาหารเพราะง่ายและสะดวกสบายแต่สังคมชนบทมีเนื้อที่กว้างสามารถปลูกผัก ขุดสระเลี้ยงปลาเองได้ ดังนั้นการกินจึงเรียบง่ายแบบไม่ต้องฟุ่มเฟือยลงลงมา คือ รสนิยมส่วนบุคคลซึ่งขึ้นอยู่กับ อายุ อาชีพ การดำรงชีวิตและรสนิยมส่วนตัว สิ่งเหล่านี้จะไปควบคุมการบริโภคของแต่ละบุคคลด้วยเช่นกันนอกจากนั้นยังมีแรงจูงใจอื่นๆ ที่มาเสริม เช่น ความเชื่อ เจตคติ เป็นต้น

การใช้อรรถประโยชน์ (Utility)

อรรถประโยชน์ หมายถึง ความพอใจที่ผู้บริโภคได้รับจากการบริโภคสินค้าหรือบริการในขณะหนึ่งๆ อรรถประโยชน์แตกต่างจากคุณประโยชน์ เช่น บุหรี่ สุรา เป็นสินค้าที่ไม่มีคุณประโยชน์ต่อร่างกายแต่สามารถก่อให้เกิดอรรถประโยชน์แก่บางคนได้และสินค้าบางประเภทอาจให้อรรถประโยชน์แก่ผู้บริโภคไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับรสนิยมผู้บริโภค สินค้าชนิดเดียวกันและผู้บริโภคคนเดียวกัน

การใช้อรรถประโยชน์ คือ การเลือกบริโภคสินค้าให้เกิดความพึงพอใจสูงสุด เช่น ความพึงพอใจในการบริโภคสินค้าประเภทต่างๆ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบความพึงพอใจระหว่างการบริโภคสินค้าประเภทต่างๆ ได้ เช่น บอกได้ว่าชอบรถยนต์ 1 คัน มากกว่าบ้าน 2 หลัง หรือ ชอบ กินข้าว 1 จาน มากกว่าขนม 2 ท่อ เป็นต้น (เศรษฐศาสตร์จุลภาคเบื้องต้น, 2546: ออนไลน์.)

รูปแบบของอุปสงค์ขึ้นอยู่กับรูปแบบของอรรถประโยชน์ที่กำหนดแสดงถึงความพึงพอใจของผู้บริโภคสำหรับปัจจัยตัวแปรนั้นได้มาจากวิธีการหาอรรถประโยชน์มากที่สุด ทำให้ปริมาณการ

บริโภคสินค้าและบริการที่ผู้บริโภคได้รับความพึงพอใจสูงสุดขึ้นอยู่กับราคาสินค้าและบริการและเงินรายได้ปัจจัยราคาแสดงถึงค่าของสินค้าและบริการที่ผู้บริโภคจะต้องใช้เปรียบเทียบกับค่าเพิ่มอรรถประโยชน์หน่วยสุดท้ายของสินค้านั้นในการตัดสินใจเลือกปริมาณการบริโภคเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งหน่วย (รังสรรค์ โนชัย, 2546: ออนไลน์.) อรรถประโยชน์ของสินค้าหรือบริการ เป็นสิ่งที่ผู้ผลิตหรือเจ้าของปัจจัยการผลิตต้องนำมาพิจารณาว่า สินค้าหรือบริการนั้น ๆ จะสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค หรือมีอรรถประโยชน์ต่อผู้บริโภคมากน้อยเพียงใด

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ในโรงเรียน หรือในองค์กรต่างๆ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จนั้นต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ ของผู้ที่จะเข้ามามีบทบาทในการจัดการขยะมูลฝอยด้วย โดยความรู้ นั้นอาจจะได้มาจากการอ่าน จากการบอกเล่า จากการสอนหรือความรู้จากการการดูและอื่นๆ ซึ่งความรู้เหล่านั้นนำมาซึ่งการปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในทางปฏิบัติได้ (บรรชัย สืบสังข์, 2535) ดังเช่น งานวิจัยของ พิทักษ์ กาญจนศร, 2550 ได้ศึกษาความรู้และทัศนคติในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ความรู้มีผลต่อการจัดการขยะมูลฝอยเนื่องจากก่อนการให้ความรู้ในเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยชาวบ้านในชุมชนมีความรู้ในระดับน้อย หลังการอบรมให้ความรู้ชาวบ้านมีความรู้ในระดับพอใช้ และความรู้นำไปสู่การปฏิบัติในการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนที่ถูกต้องและเหมาะสมในการคัดแยกขยะในระดับครัวเรือนเพิ่มมากยิ่งขึ้น (สุรศักดิ์ หันชัยศรี, 2554) ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการขยะของโรงเรียนก็เป็นส่วนที่สำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดองค์ความรู้ในการจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกต้องและสามารถนำมาปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ โดยอาศัยขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้จากการเรียนรู้ ในระบบโรงเรียนที่เรียนรูตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 และ การเรียนรู้ในวิถีชีวิต เช่น การเรียนรู้จากครอบครัว การเรียนรู้จากชุมชนและเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กมีความรู้และนำไปสู่การปฏิบัติที่ดี(นงนุช เกาลิม, 2550) โดยหลักการหรือกิจกรรมที่จะมาเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมโครงการธนาคารขยะ กิจกรรมหน้าบ้านหน้ามอง และหลักการเรียนรู้แบบ 5R โดยโครงการธนาคารขยะนั้นในปัจจุบันมีการนำมาใช้ในการจัดการขยะมูลฝอยอย่างแพร่หลาย เพื่อรณรงค์สร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวินัยในการแยกและทิ้งขยะมูลฝอย(กองกายภาพและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2556) กิจกรรมโครงการหน้าบ้านหน้ามองที่เน้นสร้างจิตสำนึก ความตระหนักและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีชาวบ้านเพื่อมาแก้ไขปรับปรุงปัญหาขยะมูลฝอยที่บดบังภูมิทัศน์ในพื้นที่หน้าบ้านให้เกิดความสวยงาม (สุวรรณ กิจชำนาญ, 2555) พร้อมทั้งหลักการเรียนรู้แบบ 5R ที่เน้นให้มีการรู้จักการทำให้ขยะมูลฝอยเกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การสร้างกลยุทธ์ในการทำความเข้าใจและปลูกจิตสำนึกแก่ประชาชนในเรื่องการลดปริมาณขยะมูลฝอย (Reduce) โดยการละเลิกว้ายไขได้อยู่ (Reuse) ยังพอแก้ไขได้ (Repair) มีมลพิษควรหลีกเลี่ยง (Reject) ควรหมุนเวียนมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) ดังเช่นงานวิจัยของ Troschinetz and Mihelcic ที่รณรงค์ให้ชุมชนมีการคัดแยกขยะประเภทขวดแก้ว ขวดพลาสติก ภาชนะโลหะและเหล็กต่างๆ ออกจากเศษอาหารสด เพื่อนำมา Recycle โดยขายให้กับร้านรับซื้อของเก่าหรือนำมาปรับปรุงใช้เอง ซึ่งเป็นการลดขยะมูลฝอยไปในตัว

และเป็นการเพิ่มรายได้จากการนำขยะมูลฝอย Recycle เหล่านั้นไปขาย ผลการดำเนินงาน พบว่าสามารถนำขยะมูลฝอย Recycle กลับเข้าสู่กระบวนการผลิตได้มากถึง 5% และนำกลับมาใช้ใหม่ได้มากถึง 40% แสดงให้เห็นว่า การคัดแยกขยะก่อนการกำจัดไม่เพียงแต่ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยลดลงแต่ยังสามารถเพิ่มมูลค่าได้ด้วยซึ่งกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยจะสามารถประสบผลสำเร็จได้ก็ด้วยการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับองค์กรต่างๆ ช่วยกัน (ชไมกาญจน์ อภิบุญอำไพ, 2552)

การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยโดยคนส่วนใหญ่ของชุมชนมีส่วนสำคัญในขบวนการใดๆ ที่มีผลต่อชุมชนนั้น ๆ โดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การที่จะบ่งบอกถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงควรมีส่วนร่วมอย่างน้อย ใน 5 ขั้นตอน คือ (1) ร่วมในการค้นหาและวิเคราะห์ปัญหา (2) ร่วมในการวางแผน (3) ร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน (4) ร่วมในการติดตามประเมินผล และ (5) ร่วมในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2545) ซึ่งปัจจัยสำคัญหนึ่งที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีประสิทธิภาพนั้น ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอ เพื่อให้ประชาชนมีข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกและผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจตามมาไว้ให้ประกอบการตัดสินใจได้ (James L. Creighton, 2005) สำหรับการมีส่วนร่วมให้ข้อมูลข่าวสารนั้นถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาครัฐหรือเอกชนจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการ มีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ (กรรณภรณ์ สามงามนิม, 2548) จนนำไปสู่การร่วมวางแผนกำหนดกิจกรรมเป็นระดับที่เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารแบบสองทาง มีขอบเขตที่กว้างขึ้น มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับโครงการเปิดโอกาสให้มีการวางแผนร่วมกันในการเตรียมหรือการดำเนินโครงการ โดยเฉพาะความคิดเห็นที่นำไปสู่การลดผลกระทบที่อาจเกิดจากการดำเนินโครงการหรือการลดปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มละแผนที่ได้จากการร่วมกันจะนำไปสู่การปฏิบัติ โดยขั้นตอนในการปฏิบัตินั้นเป็นกาสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานของความร่วมมือให้แผนที่วางไว้เกิดประสิทธิผล (ประสพสุข ตีอินทร์, 2528) และการร่วมประเมินผลเป็นระดับที่ประชาชนมีสิทธิในการแลกเปลี่ยนกับผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจและสามารถเข้าร่วมตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินการกิจกรรมหรือโครงการนั้นๆ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ (จุฑารัตน์ ชมพันธ์ุ, 2547) ถ้าหากผลไม่เป็นไปตามเป้าหมายต้องมีการย้อนกลับไปทบทวน แก้ไขแผนการดำเนินงานใหม่เพื่อให้ผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมาย เช่น งานวิจัยของปิยภัทร สายนรา (2552) ที่พบว่าการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของประชาชนก่อนดำเนินการมีส่วนร่วมระดับน้อยเมื่อผ่านการดำเนินการมีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง ระดับความรุนแรงของปัญหาขยะมูลฝอย ผลการวิเคราะห์พบว่าความรุนแรงของปัญหาขยะมูลฝอย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางซึ่งลดลงจากระดับมาก และการจัดการมูลฝอยบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวเขื่อนลำปาว ตำบลลำคลองอำเภอมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยอาศัยความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนพบว่าปริมาณมูลฝอยตกค้างบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวเขื่อนลำปาว ก่อนดำเนินการ พบว่า ปริมาณมูลฝอยตกค้างรวมทุกพื้นที่เฉลี่ย 87.98 กิโลกรัมต่อวัน ปริมาณมูลฝอยตกค้างบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวเขื่อนลำปาว หลังดำเนินการ พบว่า ปริมาณมูลฝอยตกค้างรวมทุกพื้นที่เฉลี่ย 19.66 กิโลกรัมต่อวัน (ชาญณรงค์ อุทรักษ์, 2551) เห็นได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมสามารถจัดการความรุนแรงของปัญหาขยะมูลฝอยได้บางส่วน ซึ่งส่วนที่เหลืออาจจะต้องเป็นของหน่วยงานทางภาครัฐที่ต้องหาแนวทาง มาตรการ หรือกฎระเบียบต่างๆ มาเพื่อการแก้ไขหรือรองรับกับปัญหาขยะมูลฝอยที่เกินความสามารถที่ชาวบ้านจะสามารถจัดการได้เอง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนซึ่ง คำว่าความพอเพียงจะประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือ 1. ความพอประมาณ ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ 2. ความมีเหตุผลใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบและ 3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล และมี 2 เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือเงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติเงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548: 15-16) การนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการพลังงาน เช่น ตัวอย่างการนำพลังงานทดแทนที่มีภายในประเทศมาใช้โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำได้หลายวิธี เช่น โรงงานอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพหรือวัตถุดิบ เช่น กากน้ำตาล อ้อยที่เหลือจากการผลิตน้ำตาล มันสำปะหลัง สามารถผลิตเอทานอลเพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงภายในโรงงานได้และสามารถนำไปขายภายนอกโรงงานได้เช่นกัน (วิสาขา ภูจินดา, 2552) การผลิตไฟฟ้าจากขยะมูลฝอย ซึ่งในแต่ละวันโดยที่แต่ละคนจะผลิตขยะมูลฝอยประมาณ 0.8-1 กิโลกรัมต่อวัน ซึ่งเมื่อนำจำนวนประชากรมาคำนวณจะได้ปริมาณขยะมูลฝอยมหาศาล ดังนั้นโครงการที่นำขยะมาผลิตไฟฟ้ามาใช้ในภาคอุตสาหกรรมจึงเกิดขึ้น เช่น โรงไฟฟ้าเตาเผาขยะมูลฝอยเทศบาลนครภูเก็ตใช้เทคโนโลยีเตาเผาโดยรับปริมาณขยะที่ระบบสามารถรับได้ 250 ตัน/วัน ที่กำลังการผลิตติดตั้ง 2.5 MW ปัจจุบันผลิตกระแสไฟฟ้าใช้ในโครงการและขายให้การไฟฟ้า (กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, 2550) และชุมชนสามารถผลิตพลังงานจากขยะมูลฝอยได้ เช่น ระบบผลิตก๊าซชีวภาพจากขยะในระดับชุมชนหรือครัวเรือน ซึ่งจะเห็นได้ว่าขยะมูลฝอยไม่ได้มีไว้เพื่อฝังกลบหรือเผาไหม้เท่านั้น ดังเช่นงานวิจัยของ สิทธิชน นามสุข เรื่องการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการปัญหาขยะ ซึ่งในกระบวนการบริโภคจึงต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยนวิถีคิด ปรัชญานิด ซึ่งก็คือ การปรับกระบวนทัศน์ของผู้บริโภค ซึ่งหมายรวมถึง การปรับวิถีคิด วิถีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่าต่อกระบวนการบริโภค เมื่อมีวิถีคิดตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว การจัดการขยะตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็จะตามมา ดังนั้นสิ่งที่ต้องเริ่มทำเป็นอันดับแรกในการจัดการขยะตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นเรื่องของการส่งเสริมให้เกิดปัญญา ส่งเสริมการเรียนรู้ เพราะเมื่อเกิดปัญญาแล้วก็จะนำไปสู่ความตระหนักต่อสภาพปัญหาและเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบต่อปัญหาตามมา ซึ่งความรู้สึกร่วมและความปรารถนาที่จะรับผิดชอบต่อปัญหานี้เองที่เกิดจากเงื่อนไขคุณธรรม (สิทธิชน นามสุข, 2555) สำหรับการบริโภคในเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก มีข้อพิจารณาว่า เมื่อเกิดความต้องการขึ้นแล้ว ทำอย่างไรจะสนองความต้องการได้ แต่ในเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากการหาวิธีสนองความต้องการแล้ว ยังมีข้อพิจารณาต่อไปว่า ถ้าเป็นความต้องการที่เป็นโทษ ทำลายการมีชีวิตที่ดี เบียดเบียนตนและเบียดเบียนผู้อื่น ก็ให้สามารถระงับความต้องการนั้นได้ ด้วยความหมายของการบริโภคในความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

คือ การใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการเพื่อให้ได้รับความสุขจากการมีชีวิตที่ดี ดังนั้น ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและในส่วนของจัดการขยะเป็นวิถีจัดการขยะที่ดีที่สุดก็คือ การลดปริมาณขยะที่ต้นทาง โดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาเป็นกรอบแนวคิดในการจัดการขยะจะสามารถลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถใช้เงื่อนไขและคุณลักษณะของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการจัดการขยะ โดยแก้ไขจากสาเหตุของปัญหา อันได้แก่ กระบวนการผลิต กระบวนการบริโภค และในเรื่องอรรถประโยชน์ ให้เกิดผลสำเร็จได้จริง นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน (ศรัทธาธิป มาประสพ, 2550)

การใช้ประโยชน์จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างกรอบความรู้เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยหลักการ 3R อันได้แก่ การ Reject คือ รู้จักปฏิเสธสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ยากต่อการทำลายและไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การ Reduce คือ รู้จักการลดการใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีบรรจุภัณฑ์ที่มีการห่อหุ้มหลายชั้นทำให้เกิดขยะมูลฝอยมากมาย และการ Recycle คือ รู้จักการนำขยะมูลฝอยกลับมาปรับปรุง เพิ่มประสิทธิภาพเพื่อการใช้งานใหม่อีก รอบ ซึ่งหลักการจัดการขยะมูลฝอยตามหลักการ 3R เป็นวิธีที่เหมาะสมกับชุมชนที่ยังไม่มีการจัดเก็บ ขนย้าย เพื่อการกำจัดอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นการใช้ชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ผลิตบริโภคและใช้อรรถประโยชน์เกินความจำเป็นหรือเกินความต้องการจนทำให้ตนเองและคนอื่นเดือดร้อน รู้จักใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นในการผลิต บริโภค เพื่อสนองต่อความต้องการใช้อรรถประโยชน์ก็สามารถลดขยะมูลฝอยได้ในระดับครัวเรือน (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2544)